

Cytowanie

CHICAGO: B. Laskowski, Krótkotrwałe formy pozbawienia wolności w ujęciu konstytucyjnym i ustawowym, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2024, nr 2, s. 91–101, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.02.07>

APA: Laskowski, B. (2024), Krótkotrwałe formy pozbawienia wolności w ujęciu konstytucyjnym i ustawowym, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 2, s. 91–101, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.02.07>

Borys Laskowski

ORCID ID: 0000-0003-0987-1884

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości

E-mail: adw.borys.laskowski@gmail.com

Krótkotrwałe formy pozbawienia wolności w ujęciu konstytucyjnym i ustawowym

Słowa kluczowe: zatrzymanie, pozbawienie wolności, konstytucyjna wolność człowieka, tymczasowe aresztowanie

Keywords: detention, constitutional human freedom, deprivation of liberty, pre-trial detention

Streszczenie

Praca jest poświęcona tematyce pozbawienia wolności i zawiera przegląd form zatrzymania jako krótkotrwałych środków przymusu przy jednoczesnym wskazaniu ograniczeń ich stosowania wynikających z uwarunkowań funkcjonalnych, praktycznych i prawnych. Wyróżnione zostało tymczasowe aresztowanie jako jedyna możliwa forma pozbawienia wolności, z założenia krótkotrwała, która może przekształcić się w długotrwałą. Autor posługując się metodą badawczą analizy aktów prawnych oraz orzecznictwa dokonuje systematyki istniejących rodzajów pozbawienia wolności na tle przepisów różnych aktów prawnych oraz ich umiejscowienia w porządku konstytucyjnym. W pracy stawiane są pytania badawcze o możliwość ograniczenia wolności osobistej, wielość takich ogra-

niczeń oraz ich celowość. Autor dochodzi do przekonania, że możliwości pozbawienia wolności człowieka na gruncie prawa polskiego są bardzo szerokie i przyznane znacznej liczbie podmiotów.

Abstract

The Short-term Forms of Deprivation of Liberty in Constitutional and Statutory Terms

The thesis is devoted to the subject of deprivation of liberty and contains an overview of forms of detention as the short-term coercive measures while indicating the limitations of their use resulting from functional, practical and legal conditions. The author, using the research method of analyzing legal acts and case law, systematically presents the existing types of deprivation of liberty against the background of the provisions of various legal acts and their location in the constitutional order. The work asks research questions about the possibility of limiting personal freedom, the multiplicity of such restrictions and their purposefulness. The author presents a conclusion that the possibilities of depriving a person of liberty under Polish law are very broad and granted to a significant number of entities.

✱

I.

Wolność jest uważana za jedną z podstawowych wartości i znajduje się w katalogu praw człowieka pierwszej generacji. Konstytucja RP w art. 41 stanowi, że każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą¹. Wolność ta stanowi „fundamentalną wartość społeczeństwa demokratycznego, przysługującą jednostce z natury, niepodważalną i niezbywalną, będącą źródłem rozwoju jej osobowości oraz źródłem pomysłowości osobistej i rozwoju społecznego”². Nie jest jednak wartością absolutną, gdyż może nastąpić kolizja z innymi istotnymi wartościami społecznymi. Konstytucja wskazuje, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wol-

¹ Ustawa z 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).

² Wyrok TK z 10 marca 2010 r., sygn. akt U 5/07, OTK-A 2010, nr 3, poz. 20.

ności i praw mogą być ustanawiane w demokratycznym państwie prawnym tylko wtedy, gdy są konieczne dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.

Przywołany przepis stanowi, że pozbawienie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Oznacza to, że ze źródła całego polskiego prawa wywodzi się uprawnienie do pozbawienia wolności, jednakże jedynie w ściśle określonych sytuacjach. „Pozbawienie wolności jest bardziej dolegliwą dla jednostki formą ingerencji niż ograniczenie wolności. Pozbawienie wolności to całkowite odebranie jednostce możliwości decydowania o swojej wolności osobistej i możliwości korzystania z niej. Ograniczenie wolności to zakaz korzystania z pewnych aspektów wolności osobistej lub nakaz podejmowania określonych działań”³. W granicach prawa dopuszczalne są różne formy pozbawienia wolności. Wszystkie, bez względu na podstawę i przyczynę stosowania, wyjściowo sprowadzają się w pierwszej fazie do fizycznego zatrzymania człowieka.

Postanowienia Konstytucji w tym zakresie są co do zasady zbieżne z art. 5 EKPC⁴. Z punktu widzenia niniejszego artykułu istotne wyjątki pozwalające na ingerencję w wolność jednostki to: zgodne z prawem zatrzymanie: w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku, w celu stawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu, pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem, zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi.

³ M. Florczak-Wątor, *Dopuszczalność ingerencji w sferę wolności osobistej* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 147–148.

⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 Nr 61 poz. 284 ze zm.).

W orzecznictwie i piśmiennictwie najwięcej uwagi poświęca się karze pozbawienia wolności oraz tymczasowemu aresztowaniu jako tym instytucjom, które w sposób najbardziej dotkliwy ingerują w wolność jednostki. Artykuł niniejszy ma na celu przybliżenie podstawowych zagadnień związanych z krótkotrwałym pozbawieniem jednostki wolności, to jest na czas nieprzekraczający 72 godzin. Nie budzi wątpliwości, że do krótkotrwałych form pozbawienia wolności odnoszą się konstytucyjne zasady wyłączności ustawy dla ustanowienia zasad i trybu ingerencji w prawo do wolności osobistej (art. 41 ust. 1 Konstytucji), prawa do kontroli legalności pozbawienia wolności przez sąd (art. 41 ust. 2 Konstytucji), humanitarnego traktowania osoby pozbawionej wolności (art. 41 ust. 4 Konstytucji), prawa do odszkodowania (art. 41 ust. 5 Konstytucji), a także w pewnym zakresie – tj. w zakresie zatrzymania osoby podejrzanego o popełnienie czynu zabronionego przez prawo – tj. prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji) i gwarancji praw zatrzymanego wynikających z art. 41 ust. 3 Konstytucji.

II.

Formy zatrzymania można dla potrzeb systematyki podzielić według kryterium funkcjonalnego na cztery grupy.

Najczęściej krótkotrwałe pozbawienie wolności następuje w celu prewencyjnym, tj. dla zapobieżenia eskalacji stanu niezgodnego z prawem, w reakcji na złamanie obowiązującego porządku. Przykładem jest tzw. ujęcie obywatelskie, czy też zatrzymanie na gorącym uczynku sprawcy przestępstwa przez funkcjonariuszy odpowiednich służb. Drugą grupę stanowią zatrzymania o charakterze subsydiarnym. Krótkotrwałe pozbawienie wolności jest w tym wypadku etapem przejściowym i służy zabezpieczeniu dalszego toku postępowania. Trzecia służy zabezpieczeniu zdrowia czy życia osoby, która wolności zostaje pozbawiona z uwagi na swój stan psychofizyczny, zabezpieczeniu życia i zdrowia innych osób, zagrożonych przez działanie w tym stanie tej osoby albo usunięcia stanu zgorznienia w miejscu publicznym lub zakładzie pracy. Taki cel spełnia zatrzymanie w izbie wytrzeźwień. Ostatnią grupę stanowią zatrzymania o charakterze dyscyplinującym, w celu wymuszenia czynności, od których wyko-

nania osoba zobowiązana uchylała się – np. przymusowe doprowadzenia do organów wymiaru sprawiedliwości.

III.

Prawodawca w przepisach poszczególnych ustaw posługiwał się różną nomenklaturą określając krótkotrwałe formy pozbawienia wolności. Spotkać się można z pojęciami: zatrzymanie, ujęcie, doprowadzenie. Wszystkie one ingerują w wolność osobistą jednostki, różnią się jednak czasem trwania oraz przesłankami ich zastosowania.

Prawo do zatrzymania w celu prewencyjnym służy każdemu człowiekowi. Ma ono najwęższy zakres ze wszystkich krótkotrwałych form pozbawienia wolności. Przepisy KPK⁵ stanowią, że każdy ma prawo ująć osobę na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, jeżeli zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości. Państwo przekazuje część swojego imperium każdemu człowiekowi jaki może się znaleźć w takiej sytuacji, a w dodatku dotyczy to tej części uprawnień przypisanych władzy państwowej, która związana jest z działaniami opresyjnymi. Jest to działanie ograniczone i krótkotrwałe, gdyż już § 2 art. 243 KPK nakazuje niezwłoczne oddanie w ręce Policji osoby zatrzymanej⁶.

Uprawnienia do zatrzymania osób ustawodawca przyznał również funkcjonariuszom Krajowej Administracji Skarbowej oraz Służby Celno-Skarbowej. W art. 134 ustawy KAS⁷ zezwala na zatrzymanie osoby, gdy inne środki okazały się bezcelowe lub nieskuteczne. W takim wypadku zatrzymany, po wykonaniu czynności procesowych, ma zostać albo doprowadzony do najbliższej jednostki Policji lub Straży Granicznej albo zwolniony. Podobne uprawnienia przyznane są podmiotom takim jak strażnicy Państwowej Straży Rybac-

⁵ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 2022 poz. 1375 ze zm.).

⁶ Postanowienie TK z 29 kwietnia 2014 r., sygn. akt Ts 121/12, OTK-B 2014, nr 6, poz. 543.

⁷ Ustawa z 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. 2016 poz. 1947 ze zm.).

kiej⁸, dowódcy statku powietrznego⁹, funkcjonariusze Straży Gminnej¹⁰, Straży Parku¹¹. W każdym z wymienionych przypadków występuje nakaz przekazania osoby zatrzymanej Policji lub innemu uprawnionemu organowi. Powyższy wymóg odpowiada istniejącym przy każdym naruszeniu sfery fizycznej i osobistej wolności człowieka regułom celowości i adekwatności pozbawienia wolności, a jednocześnie stanowi realizację postulatu, aby dolegliwość nie przekraczała koniecznej w danym przypadku miary. W literaturze procesu karnego przez zwrot „oddanie w ręce Policji” rozumie się czynność polegającą na doprowadzeniu osoby zatrzymanej do siedziby jednostki Policji bądź na wskazaniu miejsca przetrzymywania osoby ujętej¹².

Krótkotrwałe pozbawienie wolności jest możliwe również wówczas, gdy jednostka nie popełniła czynu zabronionego. Możliwość taką przewiduje ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹³, zgodnie z którą osoby w stanie nietrzeźwości, w określonych w tej ustawie wypadkach, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień lub placówki, podmiotu leczniczego albo do miejsca zamieszkania lub pobytu. Ustawa uprawnia takie doprowadzenia przyznaje Policji oraz strażnikom straży gminnej. Zatrzymana w takich warunkach osoba pozostaje w izbie wytrzeźwień do czasu

⁸ Art. 23 pkt 4 lit. f ustawy z 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym (Dz.U. Nr 21 poz. 91) przewiduje możliwość doprowadzenia do najbliższego komisariatu lub posterunku Policji osób, w stosunku do których zachodzi uzasadniona potrzeba podjęcia dalszych czynności wyjaśniających.

⁹ Art. 115 ust. 3 pkt 2 ustawy z 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (Dz.U. Nr 130 poz. 1112) przewiduje możliwość zatrzymania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa na statku powietrznym albo osoby zagrażającej w inny sposób bezpieczeństwu lotu lub porządkowi na pokładzie statku powietrznego, do czasu przekazania jej właściwym organom.

¹⁰ Art. 12 ust. 1 pkt 3 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o Strażach Gminnych (Dz.U. Nr 123 poz. 779) pozwala na ujęcie osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia.

¹¹ Art. 108 ust. 5 pkt 3 ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92 poz. 880). Funkcjonariusz Straży Parku przy wykonywaniu zadań, o których mowa w ust. 1, ma prawo do zatrzymywania i przekazywania Policji lub innym właściwym organom osób w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia.

¹² L.K. Paprzycki, *Komentarz do art. 243 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Komentarz do art. 1–424 K.P.K.*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 795.

¹³ Art. 40 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. Nr 35 poz. 230).

wytrzeźwienia, nie dłużej jednak niż 24 godziny. Każdorazowo i bez żadnych wyjątków zatrzymany musi odzyskać wolność po upływie wskazanego czasu. Sytuacja zatrzymania w izbie wytrzeźwień ma też wyjątkowy – w świetle zasady, że pozbawienie wolności jest dolegliwością samą w sobie – wymiar finansowy, gdyż łączy się z nim obowiązek administracyjny zapłaty za pobyt w placówce. Problematyka gwarancji konstytucyjnych w tym zakresie była przedmiotem orzeczeń TK, a także orzeczeń ETPC¹⁴.

Najszerze uprawnienia dla dokonywania zatrzymań nadano Policji¹⁵. Przede wszystkim (art. 244 § 1, 1a i 1b KPK) Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości. § 1a przywołanego przepisu stanowi, że Policja ma prawo dokonać zatrzymania osoby, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi zaś § 1b nakazuje Policji zatrzymanie osoby podejrzanego, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi. Przesłanki te mają charakter procesowy. Podobne przesłanki przewiduje ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Do form pozbawienia wolności o charakterze subsydiarnym należy zatrzymanie nieletniego na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich¹⁶. Ustawa ta pozwala Policji na zatrzymanie i umieszczenie w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje

¹⁴ Postanowienie TK z 29 kwietnia 2014 r., sygn. akt Ts 9/14, OTK-B 2014, nr 5, poz. 470; wyroki TK z: 11 czerwca 2002 r., sygn. akt SK 5/02, OTK-A 2002, nr 4, poz. 41; z 3 kwietnia 2012 r., sygn. akt K 12/11, OTK-A 2012, nr 4, poz. 37; rezolucja KMRE: z 15 października 2001 r., nr 26629/95, Witold Litwa p. Polska, LEX nr 1826506 oraz z 17 listopada 2015 r., nr 14612/02, Wiktoro p. Polska, LEX nr 1932190.

¹⁵ Także inne służby jak np. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Żandarmeria Wojskowa posiadają uprawnienia Policji, jednakże z uwagi na zbieżność tych uprawnień zostały one omówione łącznie.

¹⁶ Ustawa z 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022 poz. 1700).

uzasadnione przypuszczenie, że dopuścił się czynu karalnego i kiedy zachodzi uzasadniona obawa ucieczki, ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego albo nie można ustalić tożsamości nieletniego¹⁷. W ciągu 24 godzin od zatrzymania nieletni musi zostać albo zwolniony albo też przekazany do dyspozycji Sądu Rodzinnego. W przypadku przekazania sprawy Sądowi Rodzinnemu ten ma kolejne 24 godziny na podjęcie decyzji procesowej wobec nieletniego. Po upływie wskazanego w ustawie czasu należy niezwłocznie zwolnić osobę pozbawioną wolności¹⁸.

Dodatkowe uprawnienia dla zatrzymania określone zostały ustawą o Policji¹⁹. Mają one charakter ściśle prewencyjny i mogą budzić emocje, z uwagi na ocenny charakter przesłanek do zatrzymania. W art. 15 ustawy zawarta jest norma pozwalająca na zatrzymywanie osób stwarzających bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego oraz dla mienia. W związku z przenikaniem się tych norm prawnych, w doktrynie pojawia się pogląd, że zatrzymanie na podstawie art. 244§ 1a i 1b KPK jest już realizowane przez art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, i tym samym, przepis ten praktycznie nie przynosi istotnej wartości dodanej dla ochrony osoby wspólnie zamieszkującej z podejrzanym²⁰. Stanowisko takie należy ocenić krytycznie. Problematykę przemocy w rodzinie w kontekście dokonywania zatrzymania na gruncie ustawy o Policji reguluje art. 15a. Norma prawna w nim zawarta zaledwie pozwala Policji na dokonanie zatrzymania. Przepisy KPK nie tylko nakazują dokonanie zatrzymania w przypadku stwierdzenia przez funkcjonariuszy zaistnienia zachowań sprawcy nacechowanych przemocą w rodzinie, ale także przenoszą ciężar zatrzymania z prewencyjnego na typowo procesowy²¹.

¹⁷ Czyn karalny na gruncie tej ustawy jest rozumiany szeroko, znacznie szerzej niż przestępstwo w rozumieniu kodeksu karnego. Zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a jest nim zarówno przestępstwo i przestępstwo skarbowe, ale także wykroczenie i wykroczenie skarbowe. Tak szerokie możliwości pozbawienia wolności, w szczególności osoby nieletniej, powinny być poddane krytyce i wymagają pilnych prac legislacyjnych.

¹⁸ Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich w sposób niespójny systemowo posługuje się określeniem „bezwłocznie”, jednakże także to określenie należy wyklądać jako czynność dokonaną bez zbędnej zwłoki.

¹⁹ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. Nr 30 poz. 179).

²⁰ M. Czarkowska, *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, Warszawa 2014, s. 149.

²¹ Wyrok SA w Warszawie z 12 marca 2021 r., sygn. akt II AKa 355/20, LEX nr 3190313.

Specyficzną formą pozbawienia wolności określana jako areszt o charakterze dyscyplinującym jest ta, dokonywana przez sądy na podstawie dyspozycji przepisu art. 287§ 2 KPK. Wymieniony przepis *explicite* wskazuje, że aresztowanie można zastosować tylko wówczas, jeżeli zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia nie jest wystarczające dla zapewnienia stawiennictwa osoby wezwanej²². Z jednej strony jest on reakcją w postaci pozbawienia wolności za wielokrotność odmowy wykonania obowiązków procesowych, z drugiej zaś nie ma w swoim założeniu stanowić represji rozumianej jako odpłata za czyn naganny, lecz być środkiem przymuszenia do wypełnienia procesowej roli²³. Istotą bowiem kary porządkowej jest wyegzekwowanie określonego obowiązku²⁴.

Karą porządkową związaną z pozbawieniem wolności będzie ta wymierzana na podstawie art. 49 § 1 USP²⁵. W razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może ukarać winnego karą porządkową pozbawienia wolności do 14 dni. Zaznaczenia jednak wymaga, że może być ona orzeczona wyłącznie za naganne zachowania podczas czynności sądowych. Nie jest więc możliwe wymierzanie kar porządkowych na tej podstawie za czyny, których sprawca dopuścił się w gmachu sądu (np. w sekretariacie lub w gabinecie sędziego), ale poza tokiem rozprawy, posiedzenia lub innej czynności sądowej²⁶.

IV.

Możliwości pozbawienia wolności człowieka są szerokie i przyznane znacznej liczbie podmiotów. Ich wspólną cechą jest to, że dopuszczalny czas stosowa-

²² Postanowienie SA w Szczecinie z 27 października 2016 r., sygn. akt II AKz 509/16, OSASz 2016, nr 4, poz. 38–42, LEX 2195638.

²³ P. Rogoziński, *Aresztowanie [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, t. IX, *Środki przymusu*, red. P. Hofmański, R.A. Stefański, Warszawa 2021, s. 1203.

²⁴ T. Grzegorzczak *Kodeks postępowania karnego. Komentarze Zakamycza.*, Zakamycze 2005, s. 707.

²⁵ Ustawa z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98 poz. 1070 ze zm.).

²⁶ Postanowienie SN z 14 stycznia 2016 r., sygn. akt I CZ 120/15, Legalis nr 2702468.

nia jest krótki, oraz istnienie konkretnych, nieocennych warunków, których ziszczenie nakazuje przywrócenie pełnej swobody zatrzymanej osobie. Przepisy umożliwiające pozbawienie wolności uzupełnione są o przesłanki negatywne wskazujące, kiedy jest ono niedopuszczalne. Inaczej mówiąc, mimo iż w odniesieniu do ogólnej zasady bezwzględnego poszanowania prawa człowieka do wolności, jej pozbawienie w świetle Konstytucji jawi się jako wyłom, jest na gruncie polskiego prawa dopuszczalne i to w oparciu o szereg ustaw. Wszystkie opisane powyżej krótkotrwałe formy pozbawienia wolności przewidziane są w ustawie, przepisy przewidują również sądową kontrolę zatrzymania wraz z prawem udziału zatrzymanego w posiedzeniu sądu, obowiązek humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności oraz prawo do odszkodowania. W ustawach szczególnych następuje to albo poprzez odwołanie się do określonych przepisów kodeksu postępowania karnego i kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (art. 108 ust. 8 ustawy o ochronie przyrody) lub jako dodatkowe podkreślenie w ustawie (art. 12 ust. 1a ustawy o Strażach Gminnych) lub w sposób mieszany (art. 40 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi). Rezultat ten został osiągnięty również w wyniku oddziaływania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. Odnośnie prawa do obrony w przypadku osoby podejrzanej o popełnienie czynu zabronionego przez prawo należy wskazać, że przepisy kodeksu postępowania karnego przewidują możliwość korzystania z pomocy pełnomocnika przez osobę zatrzymaną, prawo do żądania kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także prawo do otrzymania odpisu decyzji o zatrzymaniu. Wątpliwości – z punktu widzenia tej zasady – budzi brak zapewnienia dostępu do akt osobie zatrzymanej, której ostatecznie nie postawiono zarzutów²⁷. Normy konstytucji dotyczące gwarancji praw zatrzymanego wskazane w art. 41 ust. 3 Konstytucji zostały recypowane do kodeksu postępowania karnego, a zatem realizacja tej zasady nie budzi zastrzeżeń. Kwestie konstytucyjności zasad i wykonywania krótkotrwałych form pozbawienia wolności stanowią z pewnością interesujący temat badawczy wymagający dalszych, pogłębionych badań.

²⁷ Tej kwestii poświęcone jest wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 19 marca 2023 r., II.511.437.2918.MM, Biuletyn Informacji Publicznej RPO (20.01.2024).

Literatura

- Cora Ł., *Zatrzymanie osoby w polskim procesie karnym*. Warszawa 2015.
- Czarkowska M., *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, Warszawa 2014.
- Drajewicz D., *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–424*, Warszawa 2020.
- Florczak-Wątor M., *Dopuszczalność ingerencji w sferę wolności osobistej [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019.
- Paprzycki L.K., *Komentarz do art. 423 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Komentarz do art. 1–424 K.P.K.*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarze Zakamycza.*, Zakamycze 2005.
- Jakubowska-Hara J., *Kary, środki karne i zasady ich wymiaru [w:] Kodeks wykroczeń. Komentarz*. red. P. Daniluk, wyd. 2, Warszawa 2019.
- Kosonoga J., *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014.
- Kosonoga J., *Podstawy stosowania środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 10.
- Kurzępa B., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lutego 2008 r., sygn. K 34/06*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 5.
- Miształ P., *Pojęcie środków przymusu procesowego, ich istota i rodzaje [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, t. IX, *Środki przymusu*, red. P. Hofmański, R.A. Stefański, Warszawa 2021.
- Nita B., *Konstytucyjne zakorzenienie zasady nemo tenetur se ipsum accusare [w:] Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa profesor Zofii Świdy*, Warszawa 2009.
- Rogoziński P., *Aresztowanie [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, t. IX, *Środki przymusu*, red. P. Hofmański, R.A. Stefański, Warszawa 2021.
- Rydz-Sybilak K., *Granice prawnej dopuszczalności zatrzymania osoby w stanie nietrzeźwości w trybie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi*, „Studia prawnoustrojowe” 2022, nr 55.
- Skorupka J., *Przesłuchanie osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, t. X, *Postępowanie przygotowawcze*, red. P. Hofmański, R.A. Stefański, Warszawa 2016.
- Zabłocki S., *Rozpoznawanie zażaleń na decyzje o zatrzymaniu*, „Palestra” 2005, nr 50/1–2.